

ROMAN LEWANDOWSKI

Szczecin

URZĄD ZATRUDNIENIA W SZCZECINIE I JEGO FUNKCJONOWANIE
NA TERENIE WOJEWÓDZTWA SZCZECIŃSKIEGO
W LATACH 1945–1950
RAPORT Z BADAŃ

Wstęp

Współcześnie, gdy w Polsce funkcjonuje gospodarka wolnorynkowa, a w jej obrębie również rynek pracy i mamy do czynienia z okrzepłymi w działaniu powiatowymi urzędami pracy, postanowiłem zbadać, jak funkcjonował urząd tego typu w okresie bezpośrednio po drugiej wojnie światowej. W tym celu rozpocząłem badania dotyczące historii, ówczesnych uwarunkowań rynkowych i zadań takiego urzędu w Szczecinie w okresie powojennym na podstawie dokumentów Archiwum Państwowego w Szczecinie, tj. inwentarza zespołu akt nr 347, dotyczących Urzędu Zatrudnienia w Szczecinie w latach 1945–1950. Inwentarz został opracowany przez mgr. Jerzego Podrańskiego (12 maja 1970 r.) i dr. Bogdana Frankiewicza (luty 1972 r.), a wstęp do niego zawiera informacje o tworzeniu i pracy tego urzędu. Cenne dane pozyskałem, analizując dokumenty zawierające statystyki i sprawozdania dotyczące ludności i zatrudnienia. W wyniku wielokrotnego sprawdzania za pomocą programu komputerowego Excel okazało się, że niektóre zestawienia liczbowe zawierają błędy w podsumowaniu. Jednak ze względu na to, że pomyłki te nie mają istotnego znaczenia, w tym raporcie podałem liczby zgodne z dokumentami źródłowymi. W zdecydowanej większo-

ści zbiory dokumentów nie są paginowane, w przypisach podają więc numerację stron według własnego liczenia, podają też numery dokumentów.

Opracowanie składa się z czterech rozdziałów. W pierwszym – *Początki funkcjonowania Urzędu Zatrudnienia w Szczecinie* – opisują historię urzędu i jego strukturę. Rozdział drugi – *Charakterystyka rynku pracy województwa szczecińskiego* – zawiera informacje o obszarze województwa, terenach rolniczych, przemyśle i ludności. W kolejnym rozdziale, zatytułowanym *Zatrudnienie i bezrobocie w województwie szczecińskim*, ukazują poziom zatrudnienia i liczbę bezrobotnych na tle stanu ludności, a w rozdziale ostatnim – *Realizacja zadań urzędu zatrudnienia* – przedstawione są zagadnienia dotyczące wspierania w zatrudnieniu, szkolenia kobiet, prac interwencyjnych i pracochłonnych oraz niektóre problemy pojawiające się przy zatrudnianiu.

Praca ta jest próbą zapisania historii Urzędu Zatrudnienia w Szczecinie, ukazania jego działań i tym samym dania możliwości porównania ich z funkcjonowaniem współczesnych urzędów pracy.

Początki funkcjonowania Urzędu Zatrudnienia w Szczecinie

Historia powstania urzędu

Sprawy zatrudnienia na terenie Szczecina podjęto zaraz po zakończeniu działań drugiej wojny światowej. 5 maja 1945 r. przy Zarządzie Miejskim w Szczecinie został utworzony Wydział Pracy (Biuro Pracy)¹. W początkowym okresie funkcjonowania w wydziale tym było zatrudnionych 51 pracowników, w tym jedenastu Niemców. Działania wydziału dotyczyły pośrednictwa pracy dla przybywających tu osadników oraz ewidencji zdolnych do pracy Niemców, których kierowano do robót porządkowych².

Wiosną 1945 r. Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej wysłało do Koszalina swojego delegata, którego zadaniem było zorganizowanie urzędu zatrudnienia. Delegat, pełniąc obowiązki naczelnika urzędu, wystąpił do ministerstwa z propozycją utworzenia Urzędu Zatrudnienia w Koszalinie, a w Szczecinie – oddziału tego urzędu. Jednak ze względu na to, że urząd Pełnomocnika na Okręg Pomorze Zachodnie został przeniesiony do Szczecina, Ministerstwo

¹ J. Podrański, B. Frankiewicz, *Inwentarz zespołu akt Urząd Zatrudnienia w Szczecinie z lat 1945–1950*, Archiwum Państwowe w Szczecinie.

² Tamże, wstęp, s. 3.

Pracy i Opieki Społecznej decyzją z 1 marca 1946 r. powołało Urząd Zatrudnienia w Szczecinie. Urząd ten przejął agendy, lokal i wyposażenie biurowe Wydziału Pracy przy Zarządzie Miejskim w Szczecinie. Terenem działania nowo powołanego urzędu było całe województwo szczecińskie. W urzędzie tym pracowało 7 osób. Od chwili powołania urząd rozpoczął działania związane z prowadzeniem polityki zatrudnienia oraz koordynowaniem jej całokształtu i zajął się kierowaniem do pracy osób poszukujących zatrudnienia według posiadanych kwalifikacji oraz werbowaniem robotników o wysokich kwalifikacjach zawodowych w ramach tzw. clearingów pracy z województw centralnych. Zadania te były realizowane także przez tzw. instytucje zastępcze, które powołano przy zarządach miejskich w miastach powiatowych³. Do 31 lipca 1947 r. na terenie województwa działały 23 instytucje zastępcze, z których dziesięć zlikwidowano z dniem 1 lipca tegoż roku. Od 1 sierpnia 1947 r. instytucje zastępcze Urzędu Zatrudnienia działały w następujących miastach: Białogardzie, Człuchowie, Dębnie, Gryficach, Koszalinie, Myśliborzu, Słupsku, Stargardzie Szczecińskim, Świnoujściu, Szczecinku i Wałczu. 1 października 1947 r. Instytucja Zastępcza w Słupsku została przeniesiona do Oddziału Urzędu Zatrudnienia. Według stanu na 31 grudnia 1947 r. Urząd Zatrudnienia w Szczecinie liczył czterdzieścioro pracowników – 11 kobiet i 29 mężczyzn. Z wyższym wykształceniem było 14%, ze średnim – 31% i określonym jako niższe – 55%⁴. W lutym 1948 r. dokonano kolejnej reorganizacji urzędów zatrudnienia w Koszalinie, Słupsku, Stargardzie oraz Szczecinie i przemianowano je na oddziały Urzędu Zatrudnienia⁵. Kompetencje oddziałów obejmowały ewidencję pracowników poszukujących zatrudnienia i kierowanie ich do pracy. W celu realizacji tych zadań urząd w Szczecinie prowadził działania nazywane akcjami – np. akcją rolną, żniwną, budowlaną i ceglana. Organizował werbunek do przemysłu węglowego, roboty interwencyjne, które były finansowane przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej,

³ Do kwietnia 1948 r. urząd mieścił się przy ul. Kaszubskiej 52. 9 kwietnia 1948 r. rozpoczęto przenoszenie urzędu do siedziby przy ul. Vasco de Gamy (róg ul. Klasztornej 4). Adres urzędu to ul. Klasztorna 4. Archiwum Państwowe w Szczecinie, Urząd Zatrudnienia w Szczecinie (dalej APS, UZS), wol. 7, Oddział Administracyjny, Sekretariat Urzędu, Zarządzenia wewnętrzne 1948–49, pismo naczelnika Urzędu Zatrudnienia H. Majewskiego z 9 kwietnia 1948 r., dotyczące przeniesienia biur urzędu i pismo tegoż naczelnika z 31 grudnia 1948 r. Do 31 lipca 1947 r. na terenie województwa działały 23 instytucje zastępcze, z których 10 z dniem 1 lipca 1947 r. uległo likwidacji (tamże, wol. 36, s. 93).

⁴ Tamże, wol. 36, *Sprawozdanie Opisowo-statystyczne Urzędu Zatrudnienia w Szczecinie za rok 1947*, s. 95.

⁵ J. Podrański, B. Frankiewicz, *Inwentarz...*, wstęp, s. 4.

np. dla robotników portowych w przedsiębiorstwie „Hartwig”⁶, oraz zajmował się organizowaniem spółdzielni pracy w ramach tzw. aktywizacji zawodowej⁷. W 1950 r. oddziały Urzędu Zatrudnienia przemianowano na obwodowe urzędy zatrudnienia, a w lipcu tegoż roku ich działalność została przejęta przez Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej – Wydział Opieki Społecznej, który w późniejszym okresie został przekształcony w Samodzielny Oddział Zatrudnienia⁸.

Struktura Urzędu Zatrudnienia w Szczecinie

W 1949 r. strukturę urzędu tworzyły następujące oddziały⁹:

- Oddział Administracyjny, który zajmował się organizacją urzędu, zaopatrzeniem i remontami, hotelami migracyjnymi, sprawami budżetowo-finansowymi;
- Oddział Pracy, do którego zadań należały: prowadzenie statystyki zatrudnionych, rejestracja zgłoszeń wolnych miejsc, analiza rynku pracy, nadzór nad zakładami pracy pod względem zatrudnienia;
- Oddział Akcji Specjalnych, który organizował akcję robót interwencyjnych i akcję produktywizacji kobiet (w ramach aktywizacji zawodowej);
- Referat Szkoleniowy (referat taki znajdował się w każdym oddziale);
- Wydział Werbunku i Pośrednictwa Pracy, który prowadził sprawy związane z clearingiem, sprawy werbunku pracowników do gospodarki rolnej, górnictwa i leśnictwa oraz wszystkie sprawy interwencyjne dotyczące pracy i pracowników;
- Oddział Pracy Portowej, do którego zadań należało kierowanie rekrutacją pracowników portowych i ich kwalifikacją.

Biuro Zatrudnienia na Miasto Szczecin, które po 1949 r. przekształciło się w Oddział Urzędu Zatrudnienia, zajmowało się m.in.:

- prowadzeniem spraw związanych z zatrudnianiem „przez akceptację” – tzn. przedsiębiorstwa i instytucje w Szczecinie same mogły dokonywać rekrutacji pracowników, a Urząd Zatrudnienia tylko akceptował nowo przyjętych do pracy i prowadził ich ewidencję;

⁶ APS, UZS, Wydział Akcji Specjalnych, wol. 43, protokół konferencji z 2 września 1949 r., odbytej w Urzędzie Zatrudnienia w Szczecinie, s. 13.

⁷ J. Podrański, B. Frankiewicz, *Inwentarz...*, wstęp, s. 4.

⁸ Tamże.

⁹ Tamże, s. 5.

- kierowaniem do pracy inwalidów i młodocianych, pracowników umysłowych i rzemieślników.

Z zamówienia z 3 marca 1950 r., złożonego przez Okręgowy Urząd Zatrudnienia w Szczecinie do Szczecińskich Zakładów Graficznych, a dotyczącego wykonania napisów na tablicę informacyjną tego urzędu, i z załącznika z 27 marca 1950 r. do tegoż zamówienia wynika, że struktura Okręgowego Urzędu Zatrudnienia w Szczecinie kształtowała się w tym czasie następująco¹⁰:

1. Dyrektor urzędu.
2. Kancelaria Ogólna:
 - a) Sekretariat,
 - b) Inspektor Okręgowego Urzędu Zatrudnienia,
 - c) Referat Personalny.
2. Naczelnik Wydziału Organizacyjno-Administracyjnego:
 - a) Referat Rachuby,
 - b) Referat Gospodarczy,
 - c) Hala Maszyn.
3. Naczelnik Wydziału Werbunku i Pośrednictwa
 - a) Referat Produktywizacji Kobiet i Szkolenia,
 - b) Referat Spraw Zasiłkowych.
4. Naczelnik Wydziału Akcji Specjalnych:
 - a) Referat Robót Interwencyjnych,
 - b) Referat Akcji Robót Rozbiórkowych,
 - c) Referat Sprawozdawczości i Statystyki.
5. Obwodowy Urząd Zatrudnienia.
6. Naczelnik Obwodowego Urzędu Zatrudnienia.
7. Sekretariat.
8. Kierownik Oddziału Pośrednictwa Pracy.
9. Inspektor Obwodowego Urzędu Zatrudnienia.
10. Sekretariat.
11. Biuro Zgłoszeń Wolnych Miejsc Pracy.
12. Clearing Pracy i Referat Rolny.
13. Referat Pracowników Umysłowych.
14. Referat Rzemieślników.

¹⁰ APS, UZS, wol. 7, Oddział Administracyjny, Sekretariat Urzędu, Zarządzenia wewnętrzne 1948–49, pismo naczelnika Wydziału Ogólnego z 3 marca 1950 r., dotyczące zamówienia napisów do tablicy orientacyjnej.

15. Referat Kontroli Zakładów Pracy.
16. Referat Kobiet Niewykwalifikowanych.
17. Referat Robotników Niewykwalifikowanych.
18. Referat Młodocianych, Inwalidów i Podopiecznych.
19. Referat Robotników Portowych.
20. Referat Spraw Mieszkaniowych i Meblowych.
21. Woźny.
22. Magazyn.

W tamtym czasie obowiązywał wzorcowy schemat organizacji okręgowych urzędów zatrudnienia, który przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1

Wzorcowy schemat organizacji okręgowych urzędów zatrudnienia

Lp.	Wydziały	Referaty
1.	Organizacyjno-Administracyjny	1. Organizacyjny 2. Sprawozdawczości i Statystyki 3. Rachunkowo-Gospodarczy
2.	Werbunku i Pośrednictwa	1. Pośrednictwa Pracy 2. Werbunku i Clearingu Pracy
3.	Akcji Specjalnych	1. Produktywizacji Kobiet 2. Robót Interwencyjnych

Źródło: APS, UZS, wol. 5, Dział Administracyjny, Statystyki, Sprawy organizacji wewnętrznej Urzędu Zatrudnienia 1947–1948, *Schemat wzorcowy organizacji Okręgowych Urzędów Zatrudnienia*.

Kancelaria urzędu łącznie ze sprawami personalnymi podlegała bezpośrednio dyrektorowi urzędu. Według stanu zatrudnienia pracowników Urzędu Zatrudnienia w Szczecinie na 12 grudnia 1947 r. urząd ten liczył 32 pracowników stałych, w tym Oddział Administracyjny – 20 osób, Oddział Pracy Portowej – osiem, Oddział w Słupsku – cztery osoby¹¹.

¹¹ Z tego zestawienia wynika, że Słupsk podlegał wówczas Urzędowi Zatrudnienia w Szczecinie.

Charakterystyka rynku pracy województwa szczecińskiego

Tereny rolnicze

Według dokumentu charakteryzującego stan ludności i obszar województwa szczecińskiego na 1 maja 1949 r. powierzchnia województwa wynosiła ogółem 30 096,1 km², a jego charakter określono jako rolniczo-leśny. Województwo liczyło 225 gmin wiejskich i 69 gmin miejskich¹².

Rolnictwo:

- ziemia orna – 1 385 056 ha,
- lasy – 801 048 ha,
- sady i ogrody – 17 013 ha,
- nieużytki rolne – 274 820 ha.

Gospodarstwa wiejskie – osadnicze:

- od 1 do 5 ha – ok. 6615,
- od 5 do 10 ha – ok. 36 126,
- od 10 do 25 ha – ok. 49 856,
- powyżej 25 ha – ok. 3042,
- majątki państwowe podlegające Państwowym Nieruchomościom Ziemi – 958,
- gospodarstwa rolne obsadzone – 95 639,
- gospodarstwa rolne do obsadzenia – 10 041.

Liczbę osób utrzymujących się z rolnictwa określono na 116 241, robotników rolnych – na 33 869, robotników leśnych (drwali tartacznych, służba leśna) – na 7791 i osób trudniących się rybołówstwem – na 1562.

Przemysł

Na terenie województwa funkcjonowało 1398 zakładów przemysłowych, w tym 1267 zakładów zatrudniających do 50 pracowników i 131 zakładów zatrudniających powyżej 50 pracowników. Zakładów rzemieślniczych było 4892, centrali spółdzielczo-państwowych – 5, hurtowni spółdzielczych – 100, sklepów detalicznych spółdzielczych – 1384, przedsiębiorstw spółdzielczych, usługowych – 59, przemysłu spożywczego – 302¹³. W tabeli 2 przedstawiono największe pod

¹² APS, UZS, wol. 34, dok. 22.

¹³ Tamże, s. 25 (dane na 1 maja 1949 r.).

względem liczby zatrudnionych zakłady przemysłowe z sektora uspołecznionego.

Tabela 2

Wykaz największych zakładów województwa szczecińskiego
Stan na 1 maja 1949 r.

Lp.	Nazwa zakładu	Liczba zatrudnionych
1.	Huta „Szczecin”	976
2.	Fabryka Superfosfatu „Stołczyn”	352
3.	Stocznia „Odra”	500
4.	Państwowy Zakład Przemysłu Konfekcyjnego „Szczecin”	2293
5.	Fabryka Maszyn Rolniczych „Słupsk”	420
6.	Fabryka Mebli nr 1, 2, 3, 4 „Słupsk”	600
7.	Fabryka Kapeluszy nr 9 „Dębno”	233
8.	Państwowy Zakład Przemysłu Włókienniczego „Choszczno”	118
9.	Zakłady Ceramiczne w Złocieńcu	115
10.	Fabryka Włókiennicza w Złocieńcu	135
11.	Gryfice Cukrownia	1198 (w sezonie)
12.	Państwowy Zakład Suchej Destylacji Drewna	294
13.	Państwowa Fabryka Zapalek w Sianowie	590
14.	Państwowy Zakład Przeróbki Lnu w Koszalinie	154
15.	Fabryka Maszyn Rolniczych w Resku	180
16.	Państwowe Zakłady Przetwórstwa Ziarnego „Łobez”	207
17.	Fabryka Pługów „Barlinek”	128
18.	Tartak Państwowy „Goleniów”	221
19.	Państwowa Wytwórnia Płatków Ziemniaczanych	164
20.	Cukrownia w Kluczewie	1542 (w sezonie)
21.	Młyn Stargard	112
22.	PKP (warsztaty kolejowe w starostwach)	1050
23.	Fabryka Tektury „Tarnówko”	138

Źródło: APS, UZS, wol. 34, dok. 24.

Charakterystyka ludności

Okres bezpośrednio powojenny charakteryzował się w województwie szczecińskim dużym napływem i odpływem ludności. W ciągu jednego tylko roku 1947 wyjechało 189 359 Niemców, a w tym samym czasie przybyły 332 723 osoby wyszczególnione w ewidencji jako reemigranci i repatrianci¹⁴. Wyjazd Niemców stwarzał warunki do osiedlania ludności z innych terenów Polski, co było na bieżąco monitorowane. Świadczy o tym m.in. informacja z maja 1949 r.: *Województwo może osiedlić obecnie na swoim terenie około 24 162 rodziny osadnicze*¹⁵. W styczniu 1947 r. na terenie województwa przebywało ogółem 919 623 osób, w tym 222 387 Niemców, a w ostatnim dniu grudnia tego samego roku – 912 768, w tym 33 028 Niemców. W 1948 r. było już ponad milion ludności (zob. tab. 3). Według stanu na 31 marca 1949 r. na terenie województwa szczecińskiego zaludnienie ogółem wynosiło 1 042 906 osób, w tym 1 010 336 Polaków, 31 179 Niemców i 1391 osób zakwalifikowanych do „innej narodowości”¹⁶. W miastach przebywało ogółem 485 323 osób, w tym 479 062 Polaków, 5501 Niemców, 631 osób innej narodowości, na wsi natomiast było ogółem 557 583 osób, w tym 531 274 Polaków, 25 678 Niemców, 631 osób innej narodowości. W Szczecinie na dzień 31 marca 1949 r. liczba ludności wynosiła 181 449 osób. Przyrost ludności w pierwszym kwartale 1949 r. wyniósł 6400 osób. Według zestawienia na 1 maja 1949 r. w liczbie ludności wyszczególniono¹⁷:

- przybyłych ze Wschodu – 234 629 (22,3%),
- przybyłych z Zachodu – 55 483 (5,3%),
- przybyłych z Polski centralnej – 691 610 (66,3%),
- autochtonów – 18 463 (1,7%).

Pod względem przynależności klasowej ludność podzielono na grupy według pochodzenia:

- robotniczego – 212 266 osób (23,5%),
- chłopskiego – 630 886 osób (60,4%),
- inteligencji pracującej – 138 753 osób (13,3%).

¹⁴ Tamże, wol. 36, *Sprawozdanie Opisowo-statystyczne Urzędu Zatrudnienia w Szczecinie za rok 1947*, s. 103.

¹⁵ Tamże, wol. 34, dok. 22.

¹⁶ Tamże, pismo zatytułowane *Stan zaludnienia na terenie województwa szczecińskiego*.

¹⁷ Tamże, dok. 22.

W 1955 r. liczba mieszkańców miast województwa szczecińskiego wzrosła do 760 tys.; na wsi ludności było mniej i liczyła ona 640 tys. osób (zob. tab. 4).

Tabela 3

Stan ludności w województwie szczecińskim w latach 1947–1949 i 1955¹⁸

Lp.	Powiat	Stan ludności								
		1 stycznia 1947			31 grudnia 1947			1948	1949	1955
		ogółem	Niemcy	inni	ogółem	Niemcy	inni	ogółem	ogółem	ogółem
1.	Białogardzki	57 084	13 242	321	55 392	2 910	165	56 886	59 480	71 500
2.	Bytowski	16 442	2 799	97	17 544	180	18	18 311	18 717	21 500
3.	Chojęński	28 018	1 452		29 529	185	65	31 469	34 159	47 000
4.	Choszczeński	21 326	2 398		22 748	180		24 345	26 783	36 000
5.	Człuchowski	28 654	10 302	143	31 105	859	50	32 261	33 452	39 000
6.	Drawski	26 436	6 514	45	24 241	401	34	25 067	26 831	37 000
7.	Gryficki	26 312	3 096	38	30 068	666	46	31 911	32 996	38 000
8.	Gryfiński	23 819	1 633	55	29 514	23	28	23 366	22 403	31 000
9.	Kamieński	15 595	2 300		18 389	22	15	20 899	22 579	31 500
10.	Kołobrzeski	36 708	9 658	48	34 731	2 679	14	35 685	38 012	55 500
11.	Koszaliński	47 305	9 101	167	48 777	4 107	165	49 397	51 446	67 000
12.	Lobeski	24 807	3 729	40	27 494	1 468	34	29 390	31 001	37 000
13.	Miasteczki	27 624	15 567	109	0	0		20 853	21 588	27 000
14.	Myśliborski	28 567	4 336	88	29 664	293	25	32 032	34 169	37 500
15.	Nowogardzki	28 408	2 108	17	31 714	150	11	35 397	37 152	46 000
16.	Pyrzycki	20 835	799	96	28 403	81	56	32 155	34 162	42 000
17.	Stawieński	53 393	28 837	37	41 919	4 620	14	45 895	49 701	61 000
18.	Słupski	119 399	65 540	423	80 532	8 023	86	88 834	51 135	57 000
19.	Stargardzki	30 934	597		41 829	25	74	47 285	51 590	66 000
20.	Szczecinecki	54 651	9 652	50	54 337	1 674	13	59 526	57 520	63 000
21.	Szczecin pow.	6 655	5 395	17	11 586	132	7	12 829	12 133	152 000
22.	Szczecin m.	120 323	11 593	60	142 243	3 996	66	167 511	186 536	356 264
23.	Walecki	35 074	3 684	66	40 098	173	28	45 385	44 453	54 000
24.	Woliński	12 928	5 525		11 285	112	11	12 224	16 385	34 500
25.	Złotowski	28 326	2 530	65	29 626	69	7	30 140	31 403	35 000
	Ogółem	919 623	222 387	1982	912 768	33 028	1032	1 005 973	1 065 318	1 400 000

Źródło: APS, UZS, wol. 34 (zaludnienie na 1.01.1947 i 31.12.1947 – wol. 36, Załącznik nr 3, s. 83).

¹⁸ Dane te traktowano jako „poufne”.

Tabela 4

Stan ludności (miasto – wieś) w województwie szczecińskim w latach 1949 i 1955

Lp.	Miasto	Stan ludności				Razem	
		1949	1955	wieś 1949	wieś 1955	1949	1955
1.	Białogard	23 220	31 500	36 260	40 000	59 480	71 500
2.	Bytów	5 112	7 000	13 605	14 500	18 717	21 500
3.	Chojna	13 802	20 500	20 357	26 500	34 159	47 000
4.	Choszczno	8 657	11 000	18 726	25 000	26 783	36 000
5.	Człuchów	8 676	12 500	24 776	26 500	33 452	39 000
6.	Drawsko	9 795	17 000	17 036	20 000	26 831	37 000
7.	Gryfice	13 965	17 000	19 031	21 000	32 996	38 000
8.	Gryfino	3 160	8 000	19 243	23 000	22 403	31 000
9.	Kamień	2 874	8 500	19 705	23 000	22 579	31 500
10.	Kołobrzeg	8 303	22 000	33 500	33 500	38 012	55 500
11.	Koszalin	22 547	34 000	28 899	33 000	51 446	67 000
12.	Łobez	8 906	12 000	22 095	25 000	31 001	37 000
13.	Miastko	3 277	5 000	18 311	22 200	21 588	27 000
14.	Myślibórz	12 032	13 500	22 137	24 000	34 169	37 500
15.	Nowogard	14 212	18 000	22 940	28 000	37 152	46 000
16.	Pyrzyce	5 718	9 000	28 444	33 000	34 162	42 000
17.	Sławno	12 385	20 000	37 316	41 000	49 701	61 000
18.	Słupsk	4 035	9 000	47 100	48 000	51 135	57 000
19.	Stargard	29 612	40 000	21 978	26 000	51 590	66 000
20.	Szczecinek	21 107	26 000	36 413	37 000	57 520	63 000
21.	Szczecin pow.	2 632	60 000	9 501	92 000	12 133	152 000
22.	Szczecin m.	186 536	300 000		56 274	186 536	356 264
23.	Wałcz	16 364	24 000	28 089	30 000	44 453	54 000
24.	Wolin	11 220	28 500	5 169	6 000	16 385	34 500
25.	Złotów	8 515	10 000	22 888	25 000	31 403	35 000
	Ogółem	495 590	760 000	569 728	640 000	1 065 318	1 400 000

Źródło: APS, UZS, wol. 34, s. 27–29.

Zatrudnienie i bezrobocie w województwie szczecińskim

Stan zatrudnienia

Według stanu na 31 grudnia 1947 r. w województwie szczecińskim było zatrudnionych ogółem 150 498 osób, tj. 16,45% ogółu mieszkańców województwa, które liczyło 912 768 ludności. W grudniu 1948 r. przy liczbie ludności ogółem 1 005 973 zatrudnionych było 162 898 osób, co stanowiło 16,19% (tab. 5).

Tabela 5

Zatrudnienie w województwie szczecińskim na 31 grudnia 1947 r. i grudzień 1948 r.

Lp.	Powiat	Stan ludności na 31 grudnia 1947 r.	Stan zatrudnienia na 31 grudnia 1947 r.	Stan ludności na grudzień 1948 r.**	Stan zatrudnienia na grudzień 1948 r.**
1.	Białogardzki	55 392	8 654	56 886	6 148
2.	Bytowski	17 544	2 126	18 311	1 598
3.	Chojęński	29 529	671	31 469	3 322
4.	Choszczeński	22 748	1 915	24 345	3 073
5.	Człuchowski	31 105	2 681	32 261	3 242
6.	Drawski	24 241	3 059	25 067	4 027
7.	Gryficki	30 068	2 454	31 911	4 927
8.	Gryfiński	29 514	2 976	23 366	4 407
9.	Kamieński	18 389	1 781	20 899	3 121
10.	Kołobrzeski	34 731	3 340	35 685	3 259
11.	Koszaliński	48 777	6 424	49 397	6 018
12.	Łobeski	27 494	2 799	29 390	3 908
13.	Miasteczki		2 845	20 853	2 208
14.	Myśliborski	29 664	3 086	32 032	4 398
15.	Nowogardzki	31 714	2 163	35 397	3 662
16.	Pyrzycki	28 403	1 906	32 155	3 716
17.	Sławieński	41 919	3 500	45 895	3 258
18.	Słupski	80 532	17 242	88 834	12 504
19.	Stargardzki	41 829	3 681	47 285	6 523
20.	Szczecinecki	54 337	3 836	59 526	5 679
21.	Szczecin pow.	11 586	20 745	12 829	1 435
22.	Szczecin m.	142 243	21 066	167 511	62 036
23.	Walecki	40 098	3 716	45 385	5 596
24.	Woliński	11 285	1 049	12 224	1 782
25.	Złotowski	29 626	2 960	30 140	3 053
	Prac. publ. – pr. etat.		4 966	56 886	6 148
	Prac. publ. kontr.		18 857	18 311	1 598
	Ogółem	912 768	150 498	1 005 973	162 898

Źródło: APS, UZS, wol. 34, Oddział Pracy ref. Statystyki, Stan zatrudnienia w województwie szczecińskim (statystyki) 1948–1950, Załącznik nr 4 wg danych z Ubezpieczalni Społecznej (zaludnienie na 31.12.1947 – wol. 36, Załącznik nr 3, s. 83; zaludnienie i zatrudnienie na grudzień 1948 r. – wol. 34, *Stan ludnościowy i zatrudnienie w woj. szczecińskim za m-c sierpień 1948 r.*).

Zapotrzebowanie na zatrudnienie dotyczyło zarówno Polaków, jak i Niemców. Przykładem jest złożone przez Zarząd Okręgowy Państwowych Nieruchomości Ziemijskich w Koszalinie zapotrzebowanie na pracowników sezonowych. Zarząd w dokumencie zatytułowanym *Wykaz zapotrzebowań robotników sezonowych* podał liczbę robotników potrzebnych do pracy, wyszczególniając rubryki: „z Niemcami” i „bez Niemców”. Przykładowo, dla powiatu białogardzkiego zapotrzebowanie „z Niemcami” wynosiło 645 osób, a „bez Niemców” – 1160 osób¹⁹.

Bezrobotni

W aktach archiwalnych Urzędu Zatrudnienia w Szczecinie, w dokumentach na temat stanu zatrudnienia, znajdują się wykazy z 1948 r. dotyczące ówczesnego województwa szczecińskiego, uwzględniające stan ludności i stan bezrobotnych. Świadczy to o tym, że w owym czasie urząd miał do czynienia z ludźmi bez pracy, co jest oczywiste ze względu na ówczesną sytuację. Informują o tym dokumenty ewidencjonujące stan liczbowy ludności, zatrudnienie i bezrobotnych w rozbiciu na powiaty w sierpniu, wrześniu, październiku, listopadzie i grudniu (zob. tab. 6 i 7). Według tych dokumentów w 1948 r. wykazano następującą liczbę bezrobotnych w poszczególnych miesiącach; sierpień – 1999 osób, co stanowi 1,38% zatrudnionych, wrzesień – 2220 (1,48%), październik – 2025, (1,28%), listopad – 2620, (1,65%), grudzień – 2736 (1,68%). Należy zaznaczyć, że stosunek procentowy zatrudnionych do stanu ludności w przytoczonych miesiącach był niski, i tak: w sierpniu wynosił 16,56%, we wrześniu – 16,56%, w październiku – 15,79%, w listopadzie – 15,83% i w grudniu – 16,19%. Wynika z tego, iż ok. 84% ludności nie miało zatrudnienia. Dane te mogą także dowodzić, że być może urząd nie dysponował pełną informacją o rzeczywistym stanie zatrudnienia lub należy przypuszczać, iż ewidencja stanu zatrudnienia prowadzona przez urząd dotyczyła tylko osób skierowanych do pracy za jego pośrednictwem. Ponadto, porównując stan zatrudnienia z 31 grudnia 1947 r. – 150 498 osób (tab. 5) – z zatrudnieniem w roku 1948, należy stwierdzić, że poziom z roku 1947 został przekroczony pod koniec 1948 r., bo dopiero w październiku (158 803 osób), i wzrastał w listopadzie oraz grudniu (tab. 6 i 7). Informacje te pośrednio wskazują na dużą ruchliwość ludności i warunki, w jakich urząd zatrudnienia działał w tym czasie.

¹⁹ APS, UZS, wol. 34, Oddział Pracy ref. Statystyki, Stan zatrudnienia w województwie szczecińskim (statystyka) 1948–1950, *Wykaz zapotrzebowań robotników sezonowych*, s. 1–3. Określenia: „z Niemcami” i „bez Niemców” nie są jednoznacznie zrozumiałe.

Tabela 6

Stan ludności, zatrudnionych i bezrobotnych (sierpień–październik 1948 r.)

Lp.	Powiat	Stan ludności	Stan zatrudnienia	Stan zapoś.	Stan bezrobotnych	Stan ludności	Stan zatrudnienia	Stan zapoś.	Stan bezrobotnych	Stan ludności	Stan zatrudnienia	Stan zapoś.	Stan bezrobotnych.
		sierpień 1948 r.				wrzesień 1948 r.				październik 1948 r.			
1.	Białogardzki	55 392	6 012	116	2	55 392	6 012	122	5	56 886	5 845	–	5
2.	Bytowski	17 544	1 538	–	–	17 544	1 538	–	–	18 311	1 507	–	–
3.	Chojęński	29 529	2 807	49	87	29 529	2 807	76	65	31 469	3 103	59	54
4.	Choszczeński	22 748	3 307	16	–	22 748	3 307	–	–	24 345	3 426	–	–
5.	Człuchowski	31 105	2 691	63	31	31 105	2 691	88	21	32 261	3 224	–	21
6.	Drawski	24 241	3 891	–	–	24 241	3 891	–	–	25 067	4 122	–	–
7.	Gryficki	30 068	3 679	121	3	30 068	3 679	149	6	31 911	4 094	–	6
8.	Gryfiński	29 514	4 356	–	–	29 514	4 356	–	–	23 366	4 251	–	–
9.	Kamieński	18 389	2 653	–	–	18 389	2 653	–	–	20 899	2 860	–	–
10.	Kolobrzowski	34 731	3 106	–	–	34 731	3 106	–	–	35 685	3 233	–	–
11.	Koszaliński	48 777	5 521	327	59	48 777	5 521	306	88	49 397	5 334	311	86
12.	Łobeski	27 494	3 995	–	–	27 494	3 995	–	–	29 390	4 330	–	–
13.	Miasteczki	27 624	1 651	–	–	27 624	1 651	–	–	20 853	1 859	–	–
14.	Myśliborski	29 664	4 174	46	44	29 664	4 174	50	27	32 032	4 453	53	18
15.	Nowogardzki	31 714	3 261	20	2	31 714	3 261	–	–	35 397	3 357	–	–
16.	Pyrzycki	28 403	2 991	–	–	28 403	2 991	–	–	32 155	4 073	–	–
17.	Sławieński	41 910	3 299	–	–	41 910	3 299	–	–	45 895	3 151	–	–
18.	Słupski	80 532	11 599	691	664	80 532	11 599	1070	663	88 834	12 274	872	520
19.	Stargardzki	41 829	6 020	439	–	41 829	6 020	218	69	47 285	6 540	441	47
20.	Szczecinecki	54 337	5 596	64	29	54 337	5 596	78	91	59 526	5 691	50	111
21.	Szczecin pow.	11 586	1 582	–	–	11 586	1 582	–	–	12 829	1 663	–	–
22.	Szczecin m.	142 243	56 274	5439	765	142 243	56 274	5760	1151	167 511	59 803	83	1118
23.	Walecki	40 098	4 755	100	29	40 098	4 755	93	34	45 385	5 345	6166	39
24.	Woliński	11 285	1 767	–	–	11 285	1 767	–	–	12 224	2 170	–	–
25.	Złotowski	29 626	12 095	116	–	29 626	3 218	–	–	30 140	3 095	–	–
	Ogółem	904 383	149 743	7471	1999	904 383	149 743	8010	2220	1 009 053	158 803	8035	2025

Źródło: APS, UZS, wol. 34, Oddział Pracy ref. Statystyki, Stan zatrudnienia w województwie szczecińskim (statystyki) 1948–1950, *Stan ludnościowy i zatrudnienie w woj. Szczecińskim za m-c sierpień 1948 r.*

Tabela 7

Stan ludności, zatrudnionych i bezrobotnych (listopad, grudzień 1948 r.)

Lp.	Powiat	Stan ludności	Stan zatrudnienia	Stan zapoś.	Stan bezrobotnych	listopad 1948 r.		grudzień 1948 r.	
						Stan ludności	Stan zatrudnienia	Stan zapoś.	Stan bezrobotnych
1.	Białogardzki	56 886	6 119	201	–	56 886	6 148	–	–
2.	Bytowski	18 311	1 543	–	–	18 311	1 598	–	–
3.	Chojeński	31 469	3 103	89	55	31 469	3 322	19	73
4.	Choszczeński	24 345	3 426	–	–	24 345	3 073	–	–
5.	Człuchowski	32 261	3 337	34	29	32 261	3 242	47	39
6.	Drawski	25 067	4 122	–	–	25 067	4 027	–	–
7.	Gryficki	31 911	4 094	314	35	31 911	4 927	108	12
8.	Gryfiński	23 366	4 251	–	–	23 366	4 407	–	–
9.	Kamieński	20 899	2 860	–	–	20 899	3 121	–	–
10.	Kołobrzeski	35 685	3 455	–	–	35 685	3 259	–	–
11.	Koszaliński	49 397	5 605	497	142	49 397	6 018	204	152
12.	Łobeski	29 390	4 330	–	–	29 390	3 908	–	–
13.	Miasteczki	20 853	1 956	–	–	20 853	2 208	–	–
14.	Myśliborski	32 032	4 453	46	58	32 032	4 398	36	55
15.	Nowogardzki	35 397	3 357	–	–	35 397	3 662	–	–
16.	Pyrzycki	32 155	4 073	–	–	32 155	3 716	–	–
17.	Sławieński	45 895	3 066	–	–	45 895	3 258	–	–
18.	Słupski	88 834	11 943	987	981	88 834	12 504	834	1100
19.	Stargardzki	47 285	6 540	508	26	47 285	6 523	240	13
20.	Szczecinecki	59 526	5 691	90	98	59 526	5 679	30	112
21.	Szczecin pow.	12 829	1 663	–	–	12 829	1 435	–	–
22.	Szczecin m.	167 511	59 803	5050	1155	167 511	62 036	4054	1115
23.	Wałecki	45 385	5 345	123	41	45 385	5 596	65	64
24.	Woliński	12 224	2 170	–	–	12 224	1 782	–	–
25.	Złotowski	30 140	2 956	–	–	30 140	3 053	–	–
Ogółem		1009 053	159 261	7939	2620	1 009 053	162 898	5637	2736

Źródło: jak w tab. 8.

Potwierdzeniem występowania osób bezrobotnych jest także dokument za tytułowany *Szacunkowe bezrobocie na terenie województwa szczecińskiego, wzór nr 2* (zob. tab. 8). Załącznik ten jest częścią pisma skierowanego przez Urząd Zatrudnienia w Szczecinie do Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, Departament Zatrudnienia w Warszawie. Pismo jest oznakowane Pr. ST. 6485/49 i datowane na 16 lipca 1949 r. W dokumencie tym podano oddziały Urzędu Zatrudnienia, stan zarejestrowanych poszukujących pracy w rozbiciu na płeć (1551 kobiet i 885 mężczyzn) oraz przytoczono szacunkowe bezrobocie nierejestrowanych w urzędach zatrudnienia, szacując je w skali dwunastu miast na ok. 28 tys. osób²⁰.

Tabela 8

Szacunkowe bezrobocie w województwie szczecińskim na 16 lipca 1949 r.

Oddziały Urzędu Zatrudnienia i instytucje zastępcze Nazwa miasta	Stan zarejestrowanych poszukujących pracy		Szacunkowe bezrobocie nierejestrowanych w urzędach zatrudnienia
	mężczyźni	kobiety	
Oddział UZ Słupsk	346	500	ok. 28 000
Oddział UZ Koszalin	102	98	
Oddział Stargard	23	87	
Instytucja Zastępcza UZ Białogard	68	77	
Instytucja Zastępcza UZ Człuchów	19	10	
Instytucja Zastępcza UZ Dębno	13	97	
Instytucja Zastępcza UZ Gryfice	41	33	
Instytucja Zastępcza UZ Myślibórz	4	3	
Instytucja Zastępcza UZ Świnoujście	38	26	
Instytucja Zastępcza UZ Szczecinek	149	122	
Instytucja Zastępcza UZ Wałcz	11	22	
Szczecin miasto	71	476	
Razem	885	1551	

Źródło: APS, UZS, wol. 34, Oddział Pracy ref. Statystyki, Stan zatrudnienia w województwie szczecińskim (statystyka) 1948–1950, dok. pt. *Szacunkowe bezrobocie*.

²⁰ W uwadze pod tabelą zaznaczono, że w wyniku braku danych z pozostałych miast województwa urząd nie jest w stanie określić szacunkowego bezrobocia.

Zawarte w przytoczonym dokumencie informacje świadczą o tym, iż przywiązywano wagę do bezrobocia i starano się je oszacować. Dokument ten także dowodzi, że informacje z tego zakresu były przekazywane do Departamentu Zatrudnienia w Warszawie. Innym dokumentem potwierdzającym występowanie bezrobotnych jest załącznik nr 1 zatytułowany *Orientacyjny bilans sił roboczych poza rolnictwem dla województwa szczecińskiego w wieku od 18–59 lat*²¹. W dokumencie tym podano liczbę ludności w rolnictwie ogółem, w rozbięciu na lata 1949 i 1950. W roku 1949 w rolnictwie wykazano liczbę 570 tys. ludności, w tym w wieku produkcyjnym (18–59 lat) 345 tys., zatrudnionych – 328 tys. i niezatrudnionych – 15 tys. Dane za rok 1950 pokazują, że ogół ludności w rolnictwie kształtował się na poziomie 640 tys., w tym w wieku produkcyjnym (18–59 lat) 385 tys., zatrudnionych – 366 tys., a niezatrudnionych – 19 tys. osób, mimo że istniało zapotrzebowanie na robotników rolnych (tab. 9).

Tabela 9

Zapotrzebowanie na robotników rolnych (plan na 1950 r.)

Nazwa zarządu okręgowego	Pracownicy umysłowi	Rzemieślnicy	Ordynariusze	Dniówkowi	Sezonowi	Traktorzyści	Rybacy	Razem
OZ Szczecin Północ i Południe	–	1055	2330	4290	13 312	–	–	20 987
OZ PGR Koszalin	–	120	568	1387	1 051	68	5	3 199
OZ PGR Szczecinek	–	233	711	1778	1 616	111	–	4 449
OZ PGR Słupsk	79	70	179	–	811	24	3	1 166
Razem	79	1478	3788	7455	17 790	203	8	29 801

Źródło: APS, UZS, wol. 36, s. 53, pismo z 16 marca 1950 r. do naczelnika Wydziału Pracy Okręgowego Urzędu Zatrudnienia.

²¹ APS, UZS, wol. 34, Oddział Pracy ref. Statystyki, Stan zatrudnienia w województwie szczecińskim (statystyka) 1948–1950.

Zatrudnianie poszukujących pracy było poważnym problemem dla urzędu. Wskazuje na to ewidencja poszukujących zatrudnienia i wolnych miejsc pracy (zob. tab. 10–12). Przykładem może być liczba *poszukujących pracy i nauki zawodu* w styczniu 1949 r. Bez zatrudnienia było 1756 mężczyzn i 1971 kobiet, przy *pozostałych na nowy okres wolnych miejscach pracy i nauki zawodu* w liczbie 1469 dla mężczyzn i 397 dla kobiet. W grudniu tegoż roku w ewidencji urzędu jako poszukujący zatrudnienia i nauki zawodu figurowało 739 mężczyzn i 1015 kobiet, przy wolnych miejscach pracy i nauki zawodu, odpowiednio: 2986 dla mężczyzn i 901 dla kobiet. Sytuacja nie poprawiła się także w 1950 r., gdyż w maju zarejestrowano 604 mężczyzn i 812 kobiet bez pracy, przy 6634 wolnych miejscach pracy dla mężczyzn i 1463 dla kobiet (tab. 10). Problem występował w zasadzie w każdym z powiatów województwa, a najwyraźniej widoczny był w Szczecinie, gdzie w maju 1950 r. poszukujących zatrudnienia było 141 mężczyzn i 290 kobiet przy wolnych miejscach pracy, odpowiednio: 3836 i 772. W mniejszej skali ten sam problem występował w Słupsku, Stargardzie, Koszalinie, Szczecinku i Białogardzie (tab. 11). Analiza pod względem zawodów pokazuje, że problem dotyczył metalowców, budowlańców, spóżywców, odzieżowców, pracowników technicznych, biurowych, handlowców, robotników rolnych oraz – w największej skali – robotników niewykwalifikowanych (tab. 12).

Tabela 10

Stan ewidencyjny poszukujących pracy i wolnych miejsc pracy w województwie szczecińskim (1949–1950)

Miesiąc	Poszukujący pracy i nauki zawodu												Wolne miejsca pracy i nauki zawodu											
	pozostało z poprzedniego miesiąca						nowo zarejestrowani			razem			ubyło			pozostało na nowy okres								
	m		k		m		k		m		k		m		k		m		k		m		k	
	m		k		m		k		m		k		m		k		m		k		m		k	
1949																								
Styczeń ogółem	1258	1478	6788	3061	8046	4539	6290	2568	5931	2359	1756	1971	2694	223	6085	2429	8779	2652	7310	2255	5931	2359	1469	397
w tym:					0	0				0	0						0	0					0	0
inwalidzi	17	1	26	3	43	4	40	3	40	3	3	1			40	3	40	3	40	3	40	3	0	0
zdemobilizowani					0	0				0	0						0	0					0	0
Luty	1756	1971	6255	2495	8011	4466	6176	2566	5364	1877	1835	1900	1469	174	6397	2063	7866	2237	5522	1924	5364	1877	2344	313
Marzec	1835	1900	6941	3226	8776	5126	6949	3089	6195	2534	1827	2037	2344	313	7509	3217	9853	3530	7711	2765	6195	2534	2142	765
Kwiecień	1827	2037	7467	2665	9294	4702	7878	3045	6870	2632	1416	1657	2142	765	7800	2962	9942	3727	7903	2880	6870	2632	2039	847
Maj	1416	1657	7677	2846	9093	4503	7996	2762	7190	2400	1097	1741	2039	847	7924	2513	9963	3360	7771	2461	7190	2400	2192	899
Czerwiec	1097	1741	6495	2315	7592	4056	6707	2505	6290	1723	883	1551	2192	899	6695	2014	8887	2913	6702	2033	6290	1723	2185	880
Lipiec	883	1551	6586	3117	7469	4668	6634	3178	6179	2710	835	1490	2185	880	7822	3206	10097	4086	6561	2949	6176	2710	3446	1137
Sierpień	835	1490	6823	3023	7658	4513	7092	3285	6591	2889	566	1228	3446	1137	7625	3499	1171	4636	6831	3079	6591	2889	4240	1557
Wrzesień	566	1228	7061	4167	7627	5395	6841	4100	6348	3245	786	1295	4240	1557	8466	3601	12706	5158	6980	4284	6348	3245	5726	874
Pazdziernik	786	1295	7360	3940	8146	5235	7469	4162	6818	3593	677	1073	5726	874	6447	3697	12173	4571	7933	3719	6818	3593	4240	852
Listopad	677	1073	6088	3487	6765	4560	5954	3510	5505	2892	811	1050	4240	852	5644	3149	9884	4001	6378	3351	5505	2892	3506	650
Grudzień	811	1050	4267	2812	5078	3862	4339	2847	3976	2289	739	1015	3506	650	4784	2705	8290	3355	5304	2454	3976	2289	2986	901
1950																								
Styczeń	739	1015	6737	3886	7476	4901	6727	3818	6364	3221	749	1183	2896	901	7050	3538	10036	4439	7152	3595	6364	3221	2884	844
Luty	749	1183	6656	3742	7405	4925	6337	3429	6011	2984	1068	1496	2884	844	8269	3456	11153	4300	7120	3176	6011	2984	4033	1124
Marzec	1068	1496	7446	4400	8514	5896	7616	4670	7146	3983	898	1226	4033	1124	9362	4698	13395	5822	7522	4310	7146	3983	5873	1512
Kwiecień	898	1226	6553	3702	7451	4928	6781	3991	6383	3426	670	937	5873	1512	7407	3040	13280	4552	7248	3671	6383	3426	6032	881
Maj	670	937	6378	3734	7048	4671	6444	3859	6102	3457	604	812	6032	881	7636	4072	13668	4953	7034	3490	6102	3457	6634	1463

Źródło: APS, UZS, wol. 37.

Tabela 11

Stan ewidencyjny poszukujących pracy i wolnych miejsc pracy w województwie szczecińskim
Wykaz według oddziałów i instytucji zstępczych UZ (styczeń–maj 1950 r.)

Lp.	Nazwa oddziału lub instytucji zastępczej UZ	Poszukujących pracy i nauki zawodu												Wolne miejsca pracy i nauki zawodu																																	
		pozostało z poprzedniego miesiąca				nowo zarejestrowani				razem				ubyło w tym przez pośredniczenie				pozostało na nowy okres				nowo zarejestrowane				razem				ubyło w tym przez pośredniczenie				pozostało na nowy okres													
		m		k		m		k		m		k		m		k		m		k		m		k		m		k		m		m		k		m		k		m		k		m		k	
		styczeń																								maj																					
1.	Białogard	79	149					79	149					79	149					110	19					110	19									110	19					110	19				
2.	Człuchów	11	10	46	14	57	24	35	13	35	13	35	13	22	11	120	18	52	13	172	31	35	13	35	13	172	31	35	13	35	13	35	13	35	13	35	13	35	13	137	18						
3.	Dębno	11	40	59	51	70	91	54	49	54	49	54	49	16	42			54	37	54	37	54	37	54	37	54	37	54	37	54	37	54	37	54	37	54	37	54	37	54	37						
4.	Gryfice	7	4			6	4							7	4																																
5.	Koszalin	81	91	472	301	553	392	443	280	392	214	110	112	198	85	375	150	375	150	573	235	479	214	392	214	573	235	479	214	392	214	392	214	392	214	392	214	392	214	94	21						
6.	Mysłiborz	18	8	115	45	133	53	116	40	116	40	116	40	38	17	13	14	3	126	38	140	41	116	40	116	40	126	38	140	41	116	40	116	40	116	40	116	40	38	24	3						
7.	Ślupsk	226	191	1198	508	1424	699	1202	403	971	274	222	296	825	83	1343	307	2168	390	1557	317	971	274	971	274	1557	317	971	274	971	274	971	274	971	274	971	274	971	274	611	73						
8.	Stargard	61	84	421	260	482	344	380	250	378	238	102	94	180	47	483	258	663	305	411	242	378	238	378	238	663	305	411	242	378	238	378	238	378	238	378	238	378	238	252	63						
9.	Swinoujście	4	1	170	52	174	53	170	14	170	14	4	39	456	189	64	14	520	203	170	14	170	14	170	14	520	203	170	14	170	14	170	14	170	14	170	14	170	14	350	189						
10.	Szczecinek	66	86	196	110	262	196	154	91	148	79	108	105	55	16	206	89	261	105	158	79	148	79	148	79	261	105	158	79	148	79	148	79	148	79	148	79	148	79	103	26						
11.	Wąlecz	6	3	22	9	28	12	24	4	24	4	4	8	59	4			59	4	59	4	59	4	59	4	59	4	59	4	59	4	59	4	59	4	59	4	59	4	24	4						
12.	Szczecin miasto	168	348	3944	2496	4112	2844	4079	2540	4006	2293	33	304	938	429	4241	2597	5179	3026	4046	2603	4006	2293	4006	2293	5179	3026	4046	2603	4006	2293	4006	2293	4006	2293	4006	2293	1133	423								
13.	Kołobrzeg	1		94	40	95	40	70	34	70	34	70	34	17	25	6	31	8	106	35	137	43	70	34	137	43	70	34	70	34	70	34	70	34	70	34	70	34	17	67							
Ogółem		739	1015	6737	3886	7476	4901	6727	3818	6364	3221	749	1183	2896	901	7050	3538	10036	4439	7152	3595	6364	3221	6364	3221	10036	4439	7152	3595	6364	3221	6364	3221	2884	844	2884	844	2884	844								
1.	Białogard	59	78	36		79	195	157	160	120	98	68	37	336	52	88	101	424	153	111	68	98	68	98	68	424	153	111	68	98	68	98	68	98	68	313	85										
2.	Człuchów	nie ma																																													
3.	Dębno	7	28	136	72	143	100	100	72	96	72	43	28			96	72	96	72	96	72	96	72	96	72	96	72	96	72	96	72	96	72	96	72	96	72	96	72								
4.	Gryfice	21	34			21	34							21	34	197	21																									197	21				
5.	Koszalin	141	173	513	336	654	509	515	408	515	408	139	101	295	97	489	402	784	499	515	408	515	408	515	408	784	499	515	408	515	408	515	408	515	408	515	408	269	91								
6.	Mysłiborz	11	7			11	7							11	7	55	26	55	26	55	26	55	26	55	26	55	26	55	26	55	26	55	26	55	26	55	26	55	26	55	26						
7.	Ślupsk	92	116	1209	555	1301	671	1265	607	1133	508	36	64	709	99	1414	605	2123	704	1311	526	1133	508	1133	508	2123	704	1311	526	1133	508	1133	508	1133	508	812	178										
8.	Stargard	83	138	486	207	569	345	487	195	485	195	82	150	886	36	428	218	814	254	510	197	483	195	483	195	814	254	510	197	483	195	483	195	483	195	304	57										
9.	Swinoujście	9	14	122	74	131	88	124	87	124	87	7	1	245	139	148	101	393	240	124	87	124	87	124	87	393	240	124	87	124	87	124	87	124	87	124	87	269	153								
10.	Szczecinek	64	100	171	99	235	199	171	106	132	82	64	93	226	42	409	100	635	142	152	82	152	82	152	82	635	142	152	82	152	82	152	82	152	82	152	82	483	60								
11.	Wąlecz	nie ma																																													
12.	Szczecin miasto	158	242	3479	2242	3637	2484	3496	2194	3389	1975	141	290	3487	349	4454	2411	7941	2760	4105	1988	3389	1975	3389	1975	7941	2760	4105	1988	3389	1975	3389	1975	3389	1975	3836	772										
13.	Kołobrzeg	25	7	126	70	151	77	126	70	110	62	25	7	96	20	110	62	206	82	110	62	110	62	110	62	206	82	110	62	110	62	110	62	110	62	110	62	96	20								
Ogółem		670	937	6278	3734	7048	4671	6444	3859	6082	3457	604	812	6032	881	7636	4072	13668	4953	7034	3490	6102	3457	6102	3457	13668	4953	7034	3490	6102	3457	6102	3457	6102	3457	6634	1463										

Źródło: jak w tab. 10.

Tabela 12

Stan ewidencyjny poszukujących pracy i wolnych miejsc pracy z terenu województwa szczecińskiego w rozbiciu na zawody – styczeń 1949 r.

Lp.	Nazwa zawodu	Poszukujących pracy i nauki zawodu										Wolne miejsca pracy i nauki zawodu														
		pozostało z poprzedniego miesiąca		nowo zarejestrowani		razem		ubyło		w tym przez za pośrednictwem		pozostało z poprzedniego miesiąca		nowo zarejestrowani		razem		ubyło		w tym przez za pośrednictwem		pozostało na nowy okres				
		m	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m	k	m	k	
1.	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	
A.	Robotnicy wykwalifikowani																									
	a) w przemyśle																									
1.	górnicy	2				2	0					2	0													
2.	mineralni	1		1		2	0	1		1		1	0			1		1	0	1		1			0	
3.	hutnicy	2				2	0					2	0					2	0	2					0	
4.	metalowcy	73	2	482		555	2	483		481		72	2	170		418		588	0	476		481		112	0	
5.	elektrotechnicy	18		132		150	0	144		144		6	0	29		210		239	0	181		144		58	0	
6.	ophtycy precyzyjni	4	2	1	20	5	22	5	20	5		0	2		5		5	0	5		5				0	
7.	chemicy	2	2			2	2					2	2	1												
8.	włókniarze	1	8		11	1	19		16		6	1	3				6	0	6		6		6		0	
9.	papiernicy	1	1	1		2	1	2		2		0	1								2		2		0	
10.	poligraficy	3				3	0	2				1	0			2		2	0						2	
11.	skórzani	8		112		120	0	104		104		16	0	1		103		104	1	104		104			0	
12.	drzewni	20		184		204	0	194		181		10	0	231		198		429	0	216		181		213	0	
13.	zabawkarze	1		4		5	0	5		5		0	0			5		5	0	5		5			0	
14.	spożywczy	88	21	265	206	353	227	240	135	231	120	113	92	21	4	276	153	297	157	262	126	231	120	35	31	
15.	odzieżowi	57	133	185	312	242	445	186	200	186	200	56	245	8	26	186	184	194	210	194	210	186	200	0	0	
16.	budowlani	43		485		528	0	514		493		14		186		619		805	0	463		493		342	0	
17.	inni	23	16	42	19	65	35	22	24	22	10	43	11	16		6	10	22	10	22	10	22	10	0	0	
	b) poza przemysłem					0	0					0	0					0	0						0	
1.	transport i komunikacja	72		182		254	0	168		168		86	0	8		160		168	0	168		168		0	0	
2.	inni	57	34	44	17	101	51	75	37	75	37	26	14	4	21	71	16	75	37	75	37	75	37	0	0	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
B.	Robotnicy niewykwalifikowani	200	687	3411	1508	3611	2195	2861	1086	2781	1070	750	1109	1129	412636	980	3765	1021	3319	1009	2781	1040	446	12	
C.	Sluzba domowa	2	20	156	2	176	2	176	2	176	176	0	0	6	31	207	6	238	3	176	176	3	62		
D.	Robotnicy rolni	19	5	64	35	83	40	61	12	61	12	22	28	745	43	35	780	43	735	20	61	12	45	23	
E.	Pracownicy umyslowni					0	0					0	0					0	0				0	0	
I.	biurowi	335	304	596	335	931	639	633	343	630	312	298	296	68	37	637	395	705	432	630	416	630	312	75	16
2.	handlowi	83	137	103	191	186	328	95	193	95	193	91	135	27	9	192	215	219	224	95	203	95	193	124	21
3.	techniczni	46	6	82	12	128	18	72	14	72	14	56	4	20	2	160	13	180	15	108	14	72	14	72	1
4.	inni	33	40	46	43	79	83	64	80	64	52	15	3	6	6	88	54	94	60	80	52	64	52	14	8
F.	Pracownicy mlodoceiani					0	0					0	0					0	0					0	0
1.	poszukujacy pracy	26	59	294	181	320	240	285	181	80	175	35	59			87	181	87	181	80	175	80	175	7	6
2.	poszukujacy miejsca nauki	18	1	72	15	90	16	50	14	50	12	40	2	14	2	40	15	54	17	50	14	50	12	4	3
	Ogolem	1258	1478	6788	3061	8046	4539	6290	2568	5931	2359	1756	1971	2694	223	6085	2429	8779	2652	7310	2255	5931	2359	1469	397
	w tym:					0	0					0	0					0	0					0	0
	inwalidzi	17	1	26	3	43	4	40	3	40	3	3	1			40	3	40	3	40	3	40	3	0	0
	zdemobilizowanymi					0	0					0	0					0	0					0	0

Źródło: jak w tab. 10.

Realizacja zadań urzędu na rzecz zatrudnienia

Akcja gospodarczego usamodzielnienia niezatrudnionych

Aby realizować zadania z zakresu pośrednictwa pracy i bieżących potrzeb, w ramach Urzędu Zatrudnienia w Szczecinie przeprowadzano różnorodne akcje, np. rolną, żniwną, werbunek do przemysłu węglowego czy akcją ceglana. Według sprawozdania z 10 sierpnia 1948 r., dotyczącego akcji żniwnej za okres od 15 lipca do 10 sierpnia 1948 r., ogółem do pracy skierowano 2131 osób, w tym 1277 osób z transportów, 525 osób z hufców „Świt”, 262 osoby z okręgu koszalińskiego i 67 osób z Pośrednictwa Miejskiego²². Ponadto organizowano prace interwencyjne, kursy, szkolenia, np. kurs szkolenia zimowego kadr budowlanych w okresie 1949/1950²³, szkolenia dla kobiet i różnego rodzaju prace, np. rozbiórkowe. Organizowano także szkolenia i kursy doszkalające dla kobiet, np. kurs maszynistek, który dotyczył kobiet mających wykształcenie co najmniej 7 klas szkoły podstawowej. Kurs dotyczył dziesięciopalcowego systemu pisania i zawierał takie przedmioty teoretyczne, jak maszynoznawstwo, stylistyka, ortografia, a także zagadnienia społeczne: naukę o Polsce i świecie współczesnym, naukę o społeczeństwie, ustawodawstwo pracy i zajęcia praktyczne²⁴.

Oprócz tych i innych szkoleń zorganizowano akcję gospodarczego usamodzielnienia niezatrudnionych, którą oznaczono jako „AZ”. Akcję regulowała *Instrukcja Ministra Pracy i Opieki Społecznej z 28 sierpnia 1948 r.*, w której czytamy:

1. Akcja gospodarczego usamodzielnienia niezatrudnionych polega na organizowaniu zatrudnienia dla pewnych kategorii osób poszukujących pracy w drodze tworzenia lub przekształcania spółdzielni pracy i zespołów pracy przy pomocy finansowej Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej. Akcję tę w skrócie oznacza się jako „akcję AZ”.

2. Organizowanie i przekształcanie spółdzielni pracy i zespołów pracy z mocy osobnego aktu jest powierzone Centrali Spółdzielni Pracy, która zajmuje się również, jeżeli chodzi o spółdzielnie, zaopatrzeniem ich w surowce oraz zbytem wyprodukowanych artykułów.

²² Tamże, k. 4 do s. 7.

²³ Tamże, wol. 44, Wydział Akcji Specjalnych, s. 67.

²⁴ Tamże, s. 78.

3. *Udzielenie pomocy finansowej w ramach akcji AZ odbywa się ze środków finansowych ubezpieczenia na wypadek braku pracy pracowników umysłowych i zabezpieczenia robotników na wypadek bezrobocia.*

4. *Udzielana pomoc finansowa ma charakter:*

- a) *długoterminowych bezprocentowych pożyczek (do 25 lat) przeznaczonych wyłącznie na remonty i instalacje zasadnicze, jak przygotowanie lokalu, nabycie narzędzi i maszyn oraz urządzeń wewnętrznych spółdzielczego warsztatu pracy,*
- b) *krótkoterminowych bezprocentowych pożyczek (do 18 miesięcy) przeznaczonych na cele obrotowe spółdzielni pracy lub zespołu pracy,*
- c) *dotacji bezzwrotnych, przeznaczonych na administrację spółdzielni pracy lub zespołu pracy, a mianowicie na 3-miesięczne pobory pracowników oraz na pokrycie wszystkich wydatków organizacyjnych i rzeczowo-biurowych [...]*²⁵.

W paragrafie szóstym instrukcji jest mowa m.in. o zatrudnianiu kobiet, którym oddział Ligi Kobiet ma organizować odpowiednie szkolenia we współpracy z urzędem pracy, który został do niej zobowiązany. W sprawie spółdzielni pracy organizowanych w ramach akcji gospodarczego usamodzielnienia kobiet Departament Zatrudnienia w Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej pismem okólnym z 28 lutego 1950 r. informował, że akcją tą mogą być objęte kobiety, które spełniają określone kryteria, np. ze względu na wiek, kwalifikacje czy stan zdrowia:

Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej – Departament zatrudnienia przypomina, że akcja usamodzielnienia gospodarczego ma na celu przygotowanie zawodowe i zatrudnienie nie wszystkich poszukujących pracy kobiet zarejestrowanych w urzędach zatrudnienia, ale jedynie tych spośród nich, które:

1. *mają przekroczone 35. rok życia i nie posiadają odpowiednich kwalifikacji niezbędnych dla uzyskania pracy w przemyśle, lub:*
2. *z uwagi na zły stan zdrowia nie mogą być zatrudnione w istniejących na tutejszym terenie zakładach pracy.*
3. *w związku z brakiem na tutejszym terenie zakładów pracy sektora uspołecznionego nie mogą pracy uzyskać.*
4. *z uwagi na warunki rodzinne (wielodzietność) nie mogą przenieść się na teren innych miejscowości*²⁶.

²⁵ Tamże, s. 92.

²⁶ Tamże, s. 143.

Szkolenie kobiet

Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej 4 lipca 1949 r. rozesłało wytyczne w zakresie szkolenia kobiet dla robotniczych spółdzielni pracy, organizowanych przez Centralę Spółdzielni Pracy w celu produktywizacji niezatrudnionych – według planu na 1949 r.²⁷ W wytycznych do tego dokumentu podano liczbę 9000 kobiet planowanych do zatrudnienia w roku 1949 w spółdzielniach pracy na terenie całego państwa. Liga Kobiet we współpracy z urzędami zatrudnienia została zobowiązana do przedstawienia planu szkoleń dla kobiet – kandydatek do zatrudnienia w tych spółdzielniach w ramach „akcji AZ”. Wojewódzki Zarząd Ligi Kobiet w Szczecinie informował Urząd Zatrudnienia w Szczecinie o terminach zorganizowanych kursów i liczbie przeszkolonych kobiet²⁸:

- 1) kurs kroju i szycia, 6 lipca – 6 października 1948 r. – 58 osób,
- 2) kurs bielizniarstwa, 18 października – 18 grudnia 1948 r. – 16 osób,
- 3) kurs koszykarski, 6 grudnia 1948 r. – 6 lutego 1949 r. – 25 osób,
- 4) kurs galanterii ze skóry rybiej, 15 września – 18 grudnia 1948 r. – 30 osób,
- 5) kurs dziewiarski, 20 lipca – 20 grudnia 1948 r. – 20 osób,
- 6) kurs pamiętkarstwa w Świnoujściu, 2–17 grudnia 1948 r. – 25 osób,
- 7) kurs dla przyszłych pracownic stołówek spółdzielczych w Słupsku, 20 listopada – 23 grudnia 1948 r. – 25 osób,
- 8) kurs maszynopisania, 1 września – 15 grudnia 1948 r. – 30 osób.
- 9) kurs księgowości, 2 września – 30 grudnia 1948 r. – 30 osób.

Na rok 1949 zaplanowano przeszkolenie 820 osób na takich kursach, jak²⁹:

- miesięczny kurs dla krojczyń w Szczecinie – 20 osób,
- kurs w zakresie rękawicznictwa – 25 osób,
- kurs czapniczy – 25 osób,
- kurs robienia kołder – 25 osób,
- kurs produkcji konfekcji ciężkiej – 70 osób,
- kurs konfekcyjno-bielizniarski (w Szczecinie, Szczecinku, Wałczu, Słupsku, Koszalinie, Białogardzie),
- kurs konfekcyjno-przeróbkowy w Szczecinie,
- kurs cholewkarski,
- kurs kuśnierski,

²⁷ Tamże, wol. 41, Oddział Administracyjny w Szczecinie, s. 1.

²⁸ Tamże, s. 5.

²⁹ Tamże, s. 37.

-
- kurs pończoszniczo-trykotarski,
 - kurs wyprawy zwierząt futerkowych,
 - kurs administracyjno-gospodarczy dla kierowniczek spółdzielczych stołówek,
 - kurs dla pracownic stołówek,
 - kurs artystycznej galanterii i zabawkarstwa,
 - kurs introligatorsko-złotniczy,
 - kurs dla sekretarek i maszynistek,
 - kurs pomocy buchalteryjnej,
 - kurs dla personelu wczasów i uzdrowisk w Polczynie-Zdroju,
 - kurs zielarski.

Prace interwencyjne i „roboty pracochłonne”

Organizowano także prace interwencyjne, zarówno dla kobiet, jak i mężczyzn. W Świnoujściu organizowano tzw. roboty pracochłonne dla kobiet, remonty mieszkań dla reemigrantów i roboty interwencyjne zastępcze w okresie zastoju³⁰. Podczas mrozów nie wykonywano robót budowlanych i zgłaszano, ile osób może być z tego powodu bez pracy. Przykładowo, przedstawiciel firmy „Hydrotrest” poinformował, że liczba bezrobotnych może wynieść ok. 250 osób, w tym ok. 50 kobiet. Prace interwencyjne mogły być przerwane, a zatrudnieni w ich ramach pracownicy – skierowani do innych regionów kraju. Takie zdarzenie miało miejsce w 1949 r. w związku z dużym zapotrzebowaniem na robotników do przemysłu budowlanego. Robotników, którzy nie chcieli wyjechać do pracy, polecano zwolnić po dwutygodniowym okresie wypowiedzenia. Świadczy to o tym, że w pewnych okolicznościach traktowano ludzi instrumentalnie, stawiając na pierwszym miejscu ogólnopolskie zadania inwestycyjne. Zdarzenie dokumentuje pismo Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z 20 sierpnia 1949 r., L.dz. Zin. 14650/49, skierowane do wszystkich urzędów zatrudnienia: *W związku z dużym zapotrzebowaniem na robotników wykwalifikowanych i niewykwalifikowanych do przemysłu budowlanego – niezbędnych dla wykonania planu inwestycyjnego w roku 1949 w całym kraju, a w szczególności w województwach krakowskim, śląskim, gdańskim, Warszawie, Łodzi i Częstochowie oraz w związku z zarządzonym werbunkiem robotników budowlanych – Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej zarządza:*

³⁰ Tamże, wol. 44, Wydział Akcji Specjalnych, s. 41, spisany 13 października 1949 r. w Świnoujściu protokół z konferencji z udziałem starosty i przedstawicieli firm.

1. natychmiastowe przerwanie robót interwencyjnych;
2. a gdzie to ze względów technicznych lub z uwagi na stan zaawansowania robót będzie niemożliwe – ograniczenie do niezbędnego minimum tych robót;
3. skierowanie zwolnionych z robót interwencyjnych robotników do przemysłu budowlanego.

Zamknięcie robót interwencyjnych nie dotyczy robót pracochłonnych dla kobiet. [...]

Robotników, którzy nie zechcą wyjechać zaraz do pracy, należy po dwutygodniowym okresie wypowiedzenia zwolnić.

Robotników, którzy wyjechali do robót w budownictwie należy po powrocie zatrudnić w pierwszej kolejności³¹.

Organizacja prac dla kobiet nie zawsze przebiegała bezproblemowo, niekiedy pojawiały się protesty ze strony kobiet. Taka sytuacja miała miejsce przy kierowaniu kobiet do „robót pracochłonnych” organizowanych na podstawie zarządzenia Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej z 7 czerwca 1949 r., nr Zin. 9487/49. Bezrobotne kobiety nie chciały się zobowiązać do przejścia w razie potrzeby na roboty w państwowych gospodarstwach rolnych³².

Na realizację tych prac przeznaczono dla całego województwa szczecińskiego kwotę kredytu w wysokości 6 930 tys. zł, w ramach którego planowano zatrudnić co najmniej 110 kobiet w okresie od 15 czerwca do 15 listopada 1949 r., i zobowiązano urzędy zatrudnienia, aby kierowały do prac interwencyjnych w pierwszej kolejności żywicielki rodzin, co zapisano w punkcie 7 tego dokumentu. Oto niektóre wybrane punkty zarządzenia, przybliżające jego charakter:

1. Urzędy zatrudnienia winny wezwać zarządy tych miast, w których należy uruchomić roboty dla kobiet, do złożenia wniosków wraz z kosztorysem. Wniosek winien zawierać:

- a. określenie zamierzonej roboty,
- b. koszt roboty,
- c. wysokość żądanego zasiłku,
- d. liczbę kobiet, która ma być zatrudniona i ilości robotniko-dniówek.

³¹ Tamże, s. 21.

³² Tamże, s. 15.

Kosztorys powinien zawierać oprócz wskazania roboty ilość jednostek do wykonania (przedmiary) oraz czas w godzinach potrzebny na wykonanie jednostki.

2. Z kredytów tych powinny być finansowane roboty zmierzające przede wszystkim do podniesienia zdrowotności i uporządkowania dzielnic robotniczych, a w szczególności:

- a. czyszczenie terenów i zakładanie zieleńców,*
- b. przygotowanie i zakładanie ogródków jordanowskich,*
- c. przygotowanie terenów sportowych (boisk),*
- d. zadrzewienie terenów.*

Ponadto mogą być prowadzone w wyjątkowych przypadkach prace wykopaliskowe. Zasiłki mogą być wydatkowane na pokrycie kosztów: robocizny i świadczeń socjalnych, narzędzi pracy, kosztów transportu i materiałów, oraz koszty administracyjne. Zasiłek ustala się na 600 zł za jedną robotniko-dniówkę. [...]

7. Do robót mogą być przyjmowane wyłącznie kobiety skierowane przez Urząd Zatrudnienia. Urząd Zatrudnienia powinien kierować do pracy w pierwszej kolejności żywicielki rodzin. [...]

10. Kobiety ubiegające się o pracę w ramach niniejszych robót interwencyjnych powinny złożyć w urzędzie zatrudnienia 2 podania, jedno z prośbą o przyjęcie na roboty interwencyjne dla kobiet, a drugie z prośbą o skierowanie na roboty rolne w P.G.R na okres 6-ciu tygodni³³.

9 czerwca 1949 r. Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej wystosowało do naczelnika Urzędu Zatrudnienia w Szczecinie pismo sygnowane jako poufne – wyjaśniające pkt 10 pisma nr Zin. 9487/49 z 7 czerwca 1949 r. Stwierdza się w nim, że składanie dwóch podań o pracę przez kobiety ubiegające się o zatrudnienie na robotach interwencyjnych ma na celu ułatwienie Urzędowi Zatrudnienia dokonania ewidencji tych kobiet, które będą gotowe do wyjazdu na roboty w państwowych gospodarstwach rolnych. W piśmie podpisanym przez dyrektora Departamentu Zatrudnienia (Romana Szyszkę) czytamy: *Podania kobiet należy uważać za zobowiązanie do wyjazdu na roboty rolne w Państwowych Gospodarstwach Rolnych oraz do pracy na robotach interwencyjnych. W związku z powyższym wyjaśnieniem należy pouczyć ustnie wyżej wymienione robotnice, że nie będą miały prawa odmówić Urzędowi Zatrudnienia skierowania ich z robót interwencyjnych na roboty w rolnictwie, przy jednoczesnym udzieleniu im bezpłatnego urlopu z prac interwencyjnych. Należy ponadto przestrzec,*

³³ Tamże, s. 9.

*że każda odmowa wyjazdu na roboty w Państwowych Gospodarstwach Rolnych pociągnie za sobą zwolnienie z pracy na robotach interwencyjnych*³⁴.

5 sierpnia 1949 r. Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej pismem nr Zin. 11731/49 wydało polecenie zobowiązujące Urząd Zatrudnienia w Szczecinie do uruchomienia dodatkowych robót interwencyjnych dla kobiet w okresie od 16 sierpnia do 15 listopada 1949 r. i na ten cel przydzieliło kredyt w wysokości 7 536 tys. zł³⁵. W piśmie tym zawarto informację, że w odniesieniu do tych dodatkowych prac obowiązują w całości przepisy zawarte w piśmie ministerstwa z 7 czerwca 1949 r., nr Zin. 9487/49, tj. złożenie dwóch podań – jednego dotyczącego pracy w ramach robót interwencyjnych i drugiego zawierającego zgodę na wyjazd na roboty w państwowych gospodarstwach rolnych.

Problemy w zatrudnianiu

Realizacja zadań Urzędu Zatrudnienia w Szczecinie nie zawsze przebiegała bezproblemowo, ale trudności ze skierowanymi do pracy miał nie tylko urząd, ale i zakłady, do których kierowano pracowników. Świadczy o tym pismo nr 818/49 z 1 września 1949 r. skierowane przez PKP, Odcinek Drogowy 2, Szczecin Port, do Oddziału Drogowego – Szczecin Towarowy, a dotyczące robotników z firmy „Hartwig” (niewykonanie prac). Zawiadowca Odcinka Drogowego 2 informował w tym piśmie (pisownia oryginalna): *Tutejszy odcinek donosi, że przydzieleni robotnicy z firmy Hartwig nie są chętni do pracy, wykonują od 8% do 50% normy D 27, a tym samym demoralizują robotników kolejowych zatrudnionych w pracy, w ciągu 8 godzin pracy tj. od 7⁰⁰ do 15⁰⁰ żądają przerwy płatnej 0,5 godziny, gdyż mają to w umowie zbiorowej, z pracy odchodzą 20 minut wcześniej twierdząc że tak stale w firmie robią, na zwrócenie im uwagi przez DZ i DT odzywają się ujemnie z dodatkiem, że są tylko tymczasowo, że się nie przyszli narobić tylko kontrolki potwierdzić*³⁶.

³⁴ Tamże, s. 13.

³⁵ Tamże, s. 19.

³⁶ Tamże, wol. 43, s. 31.

Zakończenie

Zaprezentowany materiał pokazuje, że Urząd Zatrudnienia w Szczecinie w latach 1945–1950 działał w specyficznych warunkach wynikających z wyjątkowej sytuacji, jaką narzucał zarówno okres bezpośrednio po zakończeniu działań wojennych, jak i problemy związane z osadnictwem i odpływem ludności na terenie województwa szczecińskiego, zaliczanego do tzw. ziem odzyskanych. Swoją rolę w pracy urzędu mieli także Niemcy, którzy byli w nim zatrudnieni jako urzędnicy w początkowym okresie jego działalności. Urząd borykał się z problemami w pośrednictwie pracy i z bezrobotnymi, których w tym czasie ewidencjonowano i prognozowano ich liczbę. Problem bezrobocia nie był nagłaśniany, a ówczesne władze informacje na ten temat traktowały jako poufne. Urządzano różnorodne akcje na rzecz zatrudnienia i organizowano szkolenia, nie zawsze jednak kierując się dobrem bezpośrednio zainteresowanych, lecz traktując ich instrumentalnie, co było w tamtym okresie charakterystyczne. Do przejawów takiego działania należało przerywanie organizowanych lokalnie prac interwencyjnych w celu kierowania do robót w innych regionach kraju.

Mimo wielorakich trudności urząd starał się wywiązać z nałożonych nań zadań, a zaprezentowany obraz jego pracy pod wieloma względami jest analogiczny do współczesnego funkcjonowania urzędów pracy i problemów, z którymi mają one do czynienia. Ma to odzwierciedlenie w działaniach na rzecz zatrudnienia odpowiadającego kwalifikacjom bezrobotnych figurujących w ewidencji urzędu oraz zmobilizowania uchylających się od pracy, którzy występowali także w tamtym czasie.

**DAS BESCHÄFTIGUNGSAMT IN STETTIN UND SEINE TÄTIGKEIT
AUF DEM GEBIET DER WOIWODSCHAFT STETTIN
IN DEN JAHREN 1945–1950
FORSCHUNGSBERICHT**

ZUSAMMENFASSUNG

Der Artikel ist ein Bericht von den Forschungen, die in dem Staatsarchiv Stettin durchgeführt worden sind. Das Ziel der Forschungen war es, die Tätigkeit und Funktionieren des Beschäftigungsamtes Stettin (*Urząd Zatrudnienia w Szczecinie*) nach dem Abschluss des Zweiten Weltkrieges vorzustellen. Das gesammelte und bearbeitete Material zeigt die Entstehungsgesichte des Beschäftigungsamtes und seine Tätigkeit vor dem Hintergrund des damaligen Arbeitsmarktes und des Beschäftigungsstandes in der Woiwodschaft Stettin sowie die Realisierung von Aufgaben, die das Amt zu erfüllen hatte. Im Artikel wurden auch organisatorische Veränderungen des Beschäftigungsamtes und seine Personalstruktur sichtbar gemacht, die auch die dort beschäftigten Deutschen berücksichtigte. Durch die Präsentation der Bevölkerungsbewegung, die in dieser Zeit sowohl für Polen als auch für Deutsche sehr intensiv war, wurden auch die Bedingungen gezeigt, in welchen das Beschäftigungsamt arbeitete.

Übersetzt von Alicja Lewandowska